

Леонід Григорович Шморгун
д.е.н., професор, УАН

Роль науки і освіти у формуванні суспільства сталого розвитку в Україні.

Стратегічним курсом побудови соціально-орієнтованої економіки є інноваційна модель розвитку України. Головною складовою успішної реалізації цієї моделі є зростання інтелектуального потенціалу нашої нації. Людина з реальною вищою освітою здатна продукувати нові знання, а не тільки використовувати отримані у середній та вищих школах.

Керівництво України всебічний розвиток освіти і науки віднесло до найвищих національних пріоритетів оскільки вони-основа інноваційного розвитку.

Яким же чином реалізувати названі найвищі національні пріоритети? Зрозуміло, що потрібне належне фінансування. Але якої ж моделі освіти дотримуватись?

На наш погляд, земляни ніколи не мали і поки що не мають такої моделі освіти, з допомогою якої можна було б забезпечувати як завгодно тривале існування людини, як біологічного виду *Homo Sapiens*, на планеті Земля.

Всі існуючі моделі освіти таких знань не давали.

Тому в наш час система освіти перебуває, за визначенням світових експертів, у глибокій кризі. З метою її подолання й розробки ефективної освітньої моделі ХХІ століття оголошено ЮНЕСКО «століттям освіти». Триває пошук моделі ХХІ століття. Яке місце займає в цьому пошуку Болонський процес, на який так багато надій покладають освітяни України?

Суть Болонського процесу полягає у формуванні на перспективу загальноєвропейської системи вищої освіти, яка ґрунтується на спільності фундаментальних принципів функціонування.

Однією з головних причин, що зумовили даний процес, є докорінні перетворення в економічних системах всіх розвинених країн, небувала за масштабами революція в економічній сфері, перехід людства від індустріальних до науково-

інформаційних технологій. Не загроза знищення життя на планеті, а виклик сьогодення: глобалізація суспільного розвитку спільне економічне поле, інформаційний простір і ринок праці - ось що визвало до життя Болонський процес. Болонський процес – це суттєвий крок до входження освіти нашої держави в європейський освітній простір. Цей процес органічно поєднується з стратегічним курсом України на інтеграцію до Європейського Союзу, забезпечення всебічного входження України у Європейський політичний, економічний і правовий простір. Тому, як потреба сьогодення – він доцільний. Доцільний тому, що унормовує освіту для того щоб дипломи наших випускників визнавали у світі, щоб європейці вчилися у нас, а ми у них, щоб, наприклад, дипломовані наші інженери не працювали малярами–штукатурами за кордоном. Зближення різних освітянських шкіл, уніфікація організації навчального процесу, формування єдиного освітнього простору відбувається тут в рамках удосконалення існуючих моделей освіти. Ми уже звертали увагу на те, що всі існуючі моделі освіти не витримують критики з точки зору збереження життя на Землі [1].

Тобто Болонський процес, європейська модель освіти (також, як американська, російська та всі інші, які є сьогодні) – це ще не модель освіти XXI століття. Діяльність людей, які здобули знання відповідно до існуючих моделей, привела середовище проживання землян до катастрофічного стану.

Яким же вимогам на наш погляд, повинна відповідати модель освіти XXI століття?

Перш за все, і це головне, вона повинна формувати новий тип світогляду, іншу відміну від минулих тисячоліть, філософію життя людини.

Суть нової філософії життя – нова поведінкова домінанта людини в природі і суспільстві, визначення розумної (достатньої) межі задоволення власних потреб, тобто обмеження споживацьких інстинктів, рух до ноосфери, як тепер, так і на віддалену перспективу.

На зміну праці, як діяльності, що продиктована виключно матеріальною необхідністю, має прийти активність, умотивоване бажання людини розкрити себе відповідно до власної внутрішньої природи. Ідеться про зміну ціннісних пріоритетів людини, створення такої ситуації, коли головною метою особистості стає вдосконалення її внутрішнього, духовного потенціалу. Завдання – надзвичайно складне.

Саме тому пріоритетом освітянської моделі XXI століття має бути гуманізація навчання, формування нового типу особистості, що своєю діяльністю створить новий тип культури. В навчальному процесі ми повинні кардинально посилити гуманітарно-духовну складову й добитись пріоритетності засад моральності й духовності поруч з професіоналізмом. Процес формування нового світогляду, нової філософії життя починається у сім'ї, продовжується у дитячому садку, школі, вузі тощо. На кожному етапі повинні реалізуватись ті чи інші цілі. До фундаментальних цілей вищої освіти доцільно віднести:

- відтворення культури й духовності суспільства в усіх формах і проявах як умови відтворення суспільного інтелекту;
- випереджувальний розвиток людини і формування людських якостей виховання загальнолюдських моральних якостей;
- зміщення акцентів у навчанні та вихованні з фахових знань студента на його особистісні, людські якості.

Особистісні якості людини мають стати цілями й умовами підготовки до майбутньої професійної діяльності та органічного входження нових поколінь у соціальне життя в усьому прояві його форм.

Другим пріоритетом моделі освіти XXI століття має стати екологізація навчання.

Природне середовище знаходиться в такому стані, що екологія, як інтегрована дисципліна, яка поєднує всі природничі, точні, гуманітарні й соціальні науки, повинна

стати лідером наук XXI століття, а екологізація мислення має бути природною формою діяльності.

Для цього необхідна відповідна підготовка та міждисциплінарний підхід, коли в центрі знаходиться загально філософський напрям – культура. Екологічні, як і інші глобальні проблеми, не вкладаються в традиційні рамки спеціалізації відповідно до предметів і професій. Вони повинні сприйматися на всіх рівнях – від локального до планетарного, причому сприйматися в контексті системного взаємозв'язку діючих на них сил. Ними має бути пронизаний весь навчально – виховний і науково – пошуковий процес у всіх закладах освіти.

Це важливо ще й тому, що парадигма інформаційного суспільства, на відміну від індустріального, ґрунтується на органічному тринітарному поєднанні економічної, соціальної й екологічної сфер, за визначальної ролі останньої [2].

Третій пріоритет моделі освіти XXI століття – інформатизація навчання. Цього вимагає інформаційна насиченість середовища життєдіяльності, лавиноподібний розвиток високих технологій, знань інформації та високий динамізм їх зміни.

Названі пріоритети для моделі освіти XXI століття є визначальними. Впроваджуючи Болонську декларацію потрібно ці пріоритети реалізувати в повній мірі, тоді з часом, сформується і модель освіти XXI століття.

Звичайно потрібно буде змінювати, удосконалювати, узагальнювати та уніфікувати принципи організації навчального процесу, технології опанування знань, типи взаємин між вчителем і учнем, викладачем і студентом тощо. Але в результаті людство зможе гармонізувати відносини з природним середовищем і забезпечити існування Homo Sapiens на планеті Земля, як завгодно довго.

Література

1. Економіка України: підсумки перетворень та перспективи зростання./За редакцією В.М. Гейця. – К.: Форт, 2000. – С. 193.

2. Звіт з наукової діяльності за 2012 рік / За заг. ред. В. Д. Бакуменка. – К.: Вид-во АМУ, 2012. – 84 с